

Izgovor slovenskih besed v nemških pravorečnih slovarjih

Slovenska standardna izreka še nima samostojnega pravorečnega priročnika, ki bi s pomočjo izbrane fonetične transkripcije predstavil izgovor slovenskega besedja. Pravorečni slovar še vedno nadomešča *Slovenski pravopis 2001* ter v zadnjem času novo nastajajoči *SSKJ3*, ki ponuja transkripcijo 90 leksemov. Nekaj več transkribiranih slovenskih besed pa lahko najdemo v aktualnih dveh nemških pravorečnih slovarjih, v Dudnovem *Das Aussprachewörterbuch* (v nadaljevanju: DUDEN 15) in v *Deutsches Aussprachewörterbuch* (v nadaljevanju: DAWB), katerih nastanek in tradicijo prispevek zaradi lažjega razumevanja razlik uvodoma oriše. DAWB zajema 42 gesel, ki so označena s kvalifikatorjem *slowen.*, DUDEN 15 pa kar 102. Če primerjamo zapis izgovora istih slovarskih gesel, ugotovimo, da si slovarja pri zapisu izgovora nista povsem enotna. Razlike opazimo pri naglasu, kakovosti in kolikosti samoglasnikov – tako naglašanih kot nenaglašanih – ter pri soglasnikih. Pred samo analizo je potrebno poudariti, da slovarja uporabljata mednarodno fonetično transkripcijo (v nadaljevanju: IPA), a ne povsem enotno. Razlike med slovarjema je izpostavila že Vremšak Richter, ki ugotavlja, da je pri zapisu izgovora nemškega besedja DAWB veliko bolj natančen, saj se opira na novejša meritve. Tako obstajajo med DUDEN 15 in DAWB razlike predvsem pri zapisu variant fonema /r/ (DAWB zapisuje dosledno vseh 5 variant: [ʀ], [ʁ], [ʁ̥], [e], [e̥]), pri nemških dvoglasnikov, pri samoglasnikih v izglasju ipd. Zavedajoč se teh razlik sem analiziral zapis izgovora slovenskih besed v obeh slovarjih. Pokaže se, da DAWB strogo sledi načelom nemškega pravorečja in tako izgovor slovanskih besed zapisuje v skladu z nemško izgovorno normo, npr. *Cankar* [ts'aŋka:ʁ], *Lipica* ['li:pitsa:], kar seveda ne ustreza slovenski izreki. Še posebej problematičen je zapis skupine [ər], ki jo DAWB zapiše kar kot [ɪʁ]. Pokaže se, da je praslovanski nekdanji zlogotvorni *r* v tem slovarju vedno zapisan kot [ɪʁ], saj je tudi pri hrvaških in čeških geslih tako, npr. *Krleža* (hrvaški književnik) [k'ɪʁlɛza:], *Krkonoše* (gorovje na češko-poljski meji) [k'ɪʁkɔnoʃə], *Krško* [k'ɪʁfko:]. Enak problem je pri zapisu izglasnih samoglasnikov, ki se v standardni nemščini sicer izgovarjajo dolgo, a ne v slovenščini, npr. *Laško* ['laʃko:], *Rogaška Slatina* [ʁɔg,a:ʃka:sl'a:tina:]. Nasprotno pa DUDEN 15 upošteva slovensko izreko, npr. *Cankar* ['tsa:ŋkar], *Lipica* ['li:pitsa], in ne vsiljuje nemških pravil o odprtem in zaprtem zlogu. V uvodnem slovarskem delu predstavi osnovni inventar fonemov ter pravil pri izgovoru posameznih jezikov, ki so poleg nemščine vključeni v geslovník slovarja. Pri tem navaja za slovenščino nezvoneč izgovor zvonečih soglasnikov na koncu besede, ki pa ga v slovarskem delu ne upošteva, npr. *Bled* [ble:d], *Portorož* [pɔrtɔ'ro:ʒ], *Vraz* [vra:z] ipd. Napake se pri DUDEN 15 pojavijo tudi pri zapisu fonemov, tako namesto [j] zapišejo kar [ʒ], npr. *Erjavec* [ɛr'za:vɛts], sklop <lj> v izglasju zapišejo kar kot [lj], npr. *Kardelj* [kar'de:lj], napačno pa so ortografsko zapisani tudi nekateri priimki, npr. *Blajvajs* in *Cojz*. Prispevek analizira omenjene in še druge težave zapisa izgovora v DAWB in DUDEN 15 ter predlaga pravilen zapis gesel z IPA transkripcijo, kot jo za slovenščino predlaga Horjak. Dobro bi bilo, če bi slovarja vsa slovenska (ter druga slovanska gesla) zapisala tudi v rodilniku, saj bi tako lahko označili še morebitno spremembo naglasnega mesta, spremembo zvonečnosti (npr. *Bled* – *Bleda* : [ble:t] – ['ble:da]) ter izpad neobstojnega slovanskega *e*. Pri iskanju ustrezne izgovorjave se pokaže nujna potreba po slovenskem pravorečnem priročniku, ki bi prinesel enotno izgovorno normo. Kaže pa se tudi potreba po večjem korpusu govornjene slovenščine.

Izbor primerov:

Kratice slovarjev so pojasnjene v seznamu literature. Ied = imenovalnik ednine, Red = rodilnik ednine

Leksem, Ied	DAWB (2009)	DUDEN (2015)	IPA, Ied	IPA, Red
Aškerc	'aʃkɛʳts	'a:ʃkɛrts	'a:ʃkɛrts	'a:ʃkɛrtsa
Bevk	b'e:ʊk	be:ʊk	be:ʊk	be:ʊka
Blajvajs	/	'bla:jva:js	'bla:vajs	'bla:vajsa
Bled	/	ble:d	ble:t	'ble:da
Cankar	ts'aŋka:ʳ	'tsa:ŋkar	'tsa:ŋkar	'tsa:ŋkarja
Cojz	/	tso:ʒ	tso:ʒs	'tso:ʒa
Erjavec	/	ɛr'ʒa:vɛts	ɛr'ja:vɛts / ɛr'ja:vɛts	ɛr'ja:utsa
Gregorčič	grɛg'ɔʳtʃitʃ	grɛ'go:rtʃitʃ	grɛ'go:rtʃitʃ	grɛ'go:rtʃitʃa
Ingolič	'iŋgɔlitʃ	'i:ŋgɔlitʃ	'i:ŋgɔlitʃ	'i:ŋgɔlitʃa
Jakopič	j'a:kɔpitʃ	'ja:kɔpitʃ	'ja:kɔpitʃ	'ja:kɔpitʃa
Kardelj	/	kar'de:lʲ	kar'de:lʲ	kar'de:lʲa
Kobarid	kɔbaʳi:t	kɔba'ri:d	kɔba'ri:t	kɔba'ri:da
Kosmač	k'ɔsmatʃ	kɔs'ma:tʃ	kɔs'ma:tʃ	kɔs'ma:tʃa
Krka	k'ɪʳka:	'kərka	'kərka	'kərke
Krško	k'ɪʳkɔ:	'kərʃkɔ	'kərʃkɔ	'kərʃkega
Laško	l'aʃkɔ:	'la:ʃkɔ	'la:ʃkɔ	'la:ʃkega
Lipica	l'i:pitsa:	'li:pitsa	'li:pitsa	'li:pitse
Ljubelj	/	lju'be:lʲ	lju'be:lʲ	lju'be:lʲa
Miklošič	m'ɪklɔʃitʃ	'miklɔʃitʃ	'mi:klɔʃitʃ	'mi:klɔʃitʃa
Portorož	/	pɔrtɔ'ro:ʒ	pɔrtɔ'ro:ʃ	pɔrtɔ'ro:ʒa
Ramovš	ʁam'o:ʊʃ	ra'mo:ʊʃ	ra'mo:ʊʃ	ra'mo:ʊʃa
Rimske Toplice	ʁɪmskə tɔp'l'i:tsə	'ri:mske tɔ'pli:tse	'ri:mske tɔp'li:tse	'ri:mskix tɔp'li:ts
Rogaška Slatina	ʁɔga:ʃka: sl'a:tina:	rɔ'ga:ʃka 'sla:tina	rɔ'ga:ʃka 'sla:tina	rɔ'ga:ʃke 'sla:tine
Soča	s'o:tʃa:	'so:tʃa	'so:tʃa	'so:tʃe
Tavčar	t'aɔʃtʃa:ʳ	'ta:ʊʃar	'ta:ʊʃar	'ta:ʊʃarja
Velenje	vɛ'lɛ:njə	vɛ'le:njɛ	vɛ'le:njɛ	vɛ'lɛ:nja
Vodnik	v'o:dnik	'vo:dnik	'vo:dnik	'vo:dnika
Vraz	/	vra:z	vra:s	'vra:za
Zlobec	zl'o:bɛts	'zlo:bɛts	'zlo:bɛts	'zlo:bɛts
Župančič	ʒɔp'antʃitʃ	ʒu'pa:ntʃitʃ	ʒu'pa:ntʃitʃ	ʒu'pa:ntʃitʃa

Seznam literature:

DUDEN 2015: *Duden Das Aussprachewörterbuch*, 2015. Ur. S. Kleiner, R. Knöbl. 7.prenovljena izdaja. Berlin: Dudenverlag.

DUDEN 2005: *Duden Das Aussprachewörterbuch*, 2005. Ur. M. Mangold. 6. prenovljena izdaja. Mannheim etc.: Dudenverlag.

DAWB: Eva-Maria Krech, Eberhard Stoch, Ursula Hirschfeld, Lutz Christian Anderes, 2009: *Deutsches Aussprachewörterbuch*. Berlin/New York: De Gruyter.

SP 2001: *Slovenski pravopis, 2001*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, ZRC SAZU. Na spletu.

SS: Jože Toporišič, 1984: *Slovenska slovnica*. Pregledana in razširjena izdaja. Maribor: Obzorja.

Vanda Vremšak-Richter, 2011: *Deutsche Phonetik für slowenische Muttersprachler. Vokale und Konsonanten. Lehr- und Übungsbuch*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Vanda Vremšak-Richter, 2010: Unterschiede zwischen den deutschen Aussprachewörterbüchern : Grosses Wörterbuch der deutschen Aussprache (1982), Duden. Aussprachewörterbuch (2005), Deutsches Aussprachewörterbuch (2009). *Vestnik za tuje jezike* 2/1–2. 93–99.

Hotimir Tivadar, 2010: Normativni vidik slovenščine v 3. tisočletju - knjižna slovenščina med realnostjo in idealnostjo. *Slavistična revija: Časopis za jezikoslovne in literarne vede* 58/1. 105–116.

Peter Jurgec, 2006: O nenaglašeni /e/ in /o/ v standardni slovenščini. *Slavistična revija: Časopis za jezikoslovne in literarne vede* 54/2. 173–185.

Luka Horjak, 2016: *Problematika slovenske fonetične transkripcije: Predlog nove različice mednarodne fonetične transkripcije za slovenščino: Diplomsko delo*. Ljubljana: [Luka Horjak].

Duden, Deutsche Orthographie, 2000. Ur. Dieter Nerius. Mannheim: Dudenverlag.